

GEVONDEN VOORWERPEN

Een poëzieproject voor de vijfde en zesde jaars van het secundair onderwijs
Dossier voor de leerkrachten

Een initiatief van Het beschrijf & CANON cultuurcel departement onderwijs - voorjaar 2000

Vorig schooljaar (1999-2000) gaven Het beschrijf en CANON aan negen klassen uit het secundair onderwijs de kans om in samenwerking met een bekende dichter 'aan poëzie te doen'. Daarvoor trokken de dichters en de jongeren naar Brussel, meer bepaald naar de drie grote Brusselse stations en hun buurten. Nergens is er zoveel verschil aanwezig als in een grootstad. Nergens wordt er zoveel verloren en gevonden als in een station. Nergens krijgen mensen zoveel boodschappen te verwerken. Een station in een grootstad is met andere woorden een uitgelezen plek voor poëzie. Er werden foto's gemaakt, indrukken geregistreerd, verbanden gelegd. Er werd vooral van gedachten gewisseld en naar woorden gezocht. Zo ontstond er een gemeenschappelijke creatie, een kruisbestuiving tussen de knowhow van de dichter en de directheid van de jongeren. Het resultaat van die unieke samenwerking was tijdens de maand april voor het grote publiek te zien in de drie stations: tussen de talrijke reclameposters hingen negen 'Gevonden voorwerpen', negen affiches waarop de gedichten stonden afgedrukt.

Op de derde editie van de literaire manifestatie 'Het groot beschrijf' (op 30 april 2000 in Brussel) gaven de leerlingen samen met een aantal dichters een korte presentatie van hun 'poëtica' in de vorm van een act of performance.

En nu is er dus deze brochure. Daarin uiteraard de negen gedichten met telkens een grondige bespreking, en ook telkens een korte commentaar van de dichter op het project.

Dit is geen poëtische bijbel, wel een hulpmiddel bij een niet vanzelfsprekende zaak als poëzie-onderwijs. Bij dit dossier hoort tevens een bundeltje met de negen gedichten voor de leerlingen.

Gevonden voorwerpen

Sommige 19de-eeuwse romantische clichés blijven werkzaam. Een ervan is dat het poëtische enkel zou huizen in het weidse landschap, in het oneindige zwerk, op de woeste baren. Die gemeplaats maakt ons blind voor het poëtische dat voor onze neus ligt te wachten, ons voor de voeten loopt, achteloos in een hoek wordt geworpen, wordt vertrappeld. Voor al het poëtische dat wij dag in dag uit kunnen aantreffen als we dat maar willen, voor de gevonden voorwerpen van ons poëtische bestaan.

Het komt er alleen maar op aan op de juiste manier te kijken. Op zich zijn die voorwerpen niet poëtisch. Hun poëzie ontstaat maar doordat wij op een bepaalde manier met ze omgaan. En alle voorwerpen komen in aanmerking om 'gevonden voorwerpen' te worden. Je kan van alles poëzie maken. Wie die kunst beheerst, ziet opeens véél meer. En krijgt ook veel meer zin.

Met het project 'Gevonden voorwerpen' wil Het beschrijf aantonen dat poëzie overal is, ook op plaatsen die volstrekt onpoëtisch lijken. Stations zijn van die plekken.

Negen vooraanstaande Vlaamse dichters gingen met een klas uit het vijfde of zesde jaar van het secundair onderwijs in een van de drie grote Brusselse stations poëzie zoeken. Luuk Gruwez, Lut de Block en Dirk van Bastelaere trokken naar het Noordstation; Frank de Crits, Peter Holvoet-Hanssen en Eddy van Vliet naar het Centraal Station; Koen Stassijns, Miriam Van hee en Erik Spinoy naar het Zuidstation. Telkens ging er een groep van tien tot twintig leerlingen mee. Vaak werd ook de omgeving van het station verkend. Indrukken werden opgedaan, foto's genomen, notities gemaakt. Op basis van dat materiaal werd achteraf een gedicht gemaakt. De dichter leende zijn knowhow, maar gebruikte wel telkens zoveel mogelijk het door de leerlingen aangereikte materiaal. De samenwerking verliep niet altijd op dezelfde manier. Nu eens is de inbreng van de dichter merkbaar groter, dan weer die van de leerlingen.

De resultaten, de negen gedichten, verschillen uiteraard. Er zijn de drie stations, met elk hun eigen karakter, uitzicht, omgeving. Alleen al de vergelijking van de verschillende benaderingen van eenzelfde omgeving kan interessant zijn. Maar minstens even interessant is het vast te stellen hoe op verschillende stations eenzelfde benaderingswijze werd toegepast. Zo zijn er die de brede context in hun gedicht betrekken. Anderen nemen genoegen met een eenvoudige tegenstelling, nog anderen laten een detail spreken. Bij de een overheerst een bepaald gevoel, bij de andere een veeleer filosofische overweging. Wie deze gedichten leest, kan zich eventueel ook afvragen of hij iets van de eigen toon van de dichter in kwestie in deze stationsgedichten aantreft. Misschien is de interessantste benadering zelf op een dergelijke manier een gedicht proberen te maken.

De toelichtingen bij de negen gedichten volgen eenzelfde stramien. Eerst wordt iets gezegd over hoe het gedicht tot stand kwam. Dan volgt wat uitleg over 'vorm' en 'inhoud'. Beide zijn uiteraard niet altijd strikt van elkaar te scheiden. De stijl had afzonderlijk kunnen worden benaderd, maar dat is hier niet gebeurd: opmerkingen over de stijl zijn verspreid gebleven.

Deze toelichtingen vormen slechts een mogelijke benadering. Over de gedichten kan veel méér worden gezegd, en er kunnen ook veel ándere zaken over worden gezegd.

De Noord-Zuidverbinding

'Le train s'arrête / de trein stopt te No(o)rd-Centra(a)l-Zuid/Midi.' Of omgekeerd. Het duurt wel eventjes voor je - als Nederlandstalige student, forens of kleine neringdoener die een ondoordringelijke vergunning komt ophalen in een van de talrijke administraties - begrijpt dat die 'Midi' niets met 'Midden' te maken heeft maar alles met het Zuiden... En je ziet op de borden dat o'tje en dat a'tje tussen haakjes: hoe de communautaire tegenstellingen spaarzaam tussen de plooiën van de taal worden geveegd. Op zo'n ogenblik stel je je voor wat het zou zijn geweest als de Franstaligen het meest zuidelijke Brusselse station nu eens logischerwijs 'Sud' hadden genoemd. 'Z/Su(i)d' - of zoiets?

Elke doortocht met de trein door, of beter, onder de hoofdstad is een belevenis. Je ziet niets meer buiten en ineens alles binnen. En je komt van het Hoge Noorden via een ondergrondse mollenzaal vol ongeduld en voorlopigheid in het Diepe Zuiden. Echt waar: zo groot is het verschil.

De No(o)rd, vandaag: protserig, ambitieus, staal en beton geworden bureau- en technocratie. Aan één kant toch. Maar verlaat het station langs de achterdeur en je belandt in een wulpse walm van neon en vlees: prostitutie. Beide kanten van het station zijn kil, elk op hun manier.

Over de Centra(a)l zijn we snel uitgepraat. Dat is een doortochtstation. Het tocht er. Het had net zo goed in Moskou kunnen liggen. Hier blijft niemand. De trein vertrekt weer en waar je eerst naar een kader van licht met een lezende pendelaar hebt zitten kijken (het wagonraam vlak voor je neus), zie je nu een beroete wand met afbladderende reclame voor verre reizen. Hier moet je zo snel mogelijk naar buiten. Drie uitgangen heeft het station, maar slechts één leidt naar de werkelijkheid. Je kan de Ravensteinstraat nemen, maar daar kom je in een niemandsland terecht dat leidt naar het culturele en politiek-financiële hart van het land (Kunstberg en Warande). De hoofd- en uitgang geeft uit op een amalgaam van would-be middeleeuwse architectuur, zeer representatief voor de wansmaak die Brussel nu al decennia teistert. Ook hier wil je zo snel mogelijk weg. Rest een konijnenpijp: een achterafje dat uitgeeft op de straten die leiden naar de binnenstad. Hier gedijt wel menselijk leven, je kan meteen met een pint het stof van de ondergrondse wegspoelen of onderduiken in een van de antiquariaten waar de boeken weliswaar veel te duur zijn maar toch werklijker dan het onwezenlijke sfeertje dat beneden op de perrons heerste.

Rest de Zuid/Midi. Dit is inderdaad het meest zuiderse station van de drie. Ook in de No(o)rd heb je allochtonen gezien, maar daar waren ze vreemder dan hier. Hier voel je dat ze dicht bij huis zijn, ze wonen in de huizenblokken die in de verdrukking komen door de grote werkzaamheden die ook deze buurt moeten omvormen tot een Europees verkeersknooppunt. Op zondagmorgen houdt de Middellandse Zee hier markt.

Noord-Centraal-Zuid, of omgekeerd: met de trein krijg je van Brussel niet veel te zien. Maar je weet, ook al zet je geen voet buiten: Brussel moet een stad zijn met werelden van verschil, een microkosmos waarin alles, of toch heel veel, samenkomt.

Wie in dit gedicht wil binnentreden, moet echt wel de situatie aan het Noordstation kennen. Het Noordstation, tot voor kort een verouderd en afgetakeld 'statietje' en nu een protserig 'communications center' uit staal, beton en glas, is gesitueerd op een breuklijn tussen twee werelden: die van de administratie en de commercie (Vlaamse Gemeenschap, Belgacom...) in de al even protserige torengebouwen van het World Trade Center in het westen; aan de andere kant, de achtergebleven en verloederde restanten van de Noordwijk, waar prostitutie en obscure handeltjes het straatbeeld overheersen. Allochtone heren slenteren er gsm-end over de trottoirs, auto's glijden traag langs de uitstalramen met menselijke vleeswaren. De Aarschotstraat baadt, ook overdag, in een giftig licht van roze en paarse neon.

VORM

In de vier strofen zorgen enkele elementen voor een hechte band: de eerste woorden van de strofen ('Welkom', 'Attentie', 'Attentie', 'Welkom'), de eerste en de laatste regels van strofe 1 en 4 (kleine variaties), de talrijke gebiedende werkwoordsvormen en de talrijke eigennamen van firma's en etablissementen (toeval of niet maar al die namen, behalve La Pompadour, bevatten de B van Brussel, wat voor een allitererend effect zorgt).

INHOUD

Het gedicht neemt ons mee op een wandeling die met een ver-gissing begint: we verlaten het station aan de 'verkeerde kant' (r. 3) en komen in het 'coole, cleane Brussel' (r. 1) terecht, dat wil zeggen Brussel, zoals het niet echt is. We moeten terug het station in om naar de andere kant te gaan en komen daarbij langs de verlokking om toe te geven aan de 'droom op sporen' (r. 4) en ons 'een vrijkaart voor een uitverkoren elders' (r. 5) aan te schaffen. Dit is onze laatste kans om de confrontatie met de andere kant niet aan te gaan. De dichter verzoekt ons echter: 'ga niet weg' (r. 6), waarmee hij zoveel zegt als: ontloop niet wat ik je wil laten zien. Uiteraard heeft hij ons eerst naar de verkeerde kant meegenomen om ons het contrast met de kant van de 'Aarschotstraat' (r. 18) des te pikanter op te dienen.

In strofe 2 moeten we opnieuw door het station. 'Attentie' (r. 7), weerklinkt het door de luidspreekers: de reizigers, maar meteen ook de lezers, worden toegesproken. Ergens in de gang onder de perrons zit een bedelaar. Hij heeft in zijn 'plastic beker' (r. 9) 'één enkele frank' (r. 10). Eens de bedelaar voorbij, hij lijkt wel een soort wachter, zijn we 'echt wel aan de juiste kant' (r. 11): deze die de dichter ons wil laten zien.

De andere kant, de 'juiste', blijkt een wereld van verlokkingen:

we worden langs alle kanten 'welkom' geheten. Dat dit welkom 'welgemeend' (r. 14) en 'van harte' (r. 21) wordt genoemd, berust uiteraard op ironie. Dit is de wereld van de allitererende verleidingsslogans: 'kale kapper' (r. 12); 'haar [...] heeft' (r. 13; let op het mooie ritme); 'welgemeend welkom' (r. 14); 'wees welkom' (r. 16). Let ook op de gelijke woorduiteinden in de regels 19-20: drie keer '-sten' ('achtersten', 'tedersten', 'strengsten'); samen met de andere '-st'- en '-str'-combinaties in de regels ervoor en erna wordt het een spervuur van strengstraffend klinkende aanmaningen: 'vorstinnen' en 'Aarschotstraat' (r. 18), 'straffen' en 'strengsten' (r. 20). Het lijkt wel alsof we zijn gezwicht voor de verlokkingen en ons al in een SM-etablissement bevinden.

Het moge duidelijk zijn: het 'gore, blote Brussel' (r. 24) is minstens even echt als het 'coole, cleane' (r. 1). De aanspreking 'mevrouw, meneer' (r. 24) is cynisch. Van die aanspreking blijft in r. 25 overigens alleen 'meneer' over: hij moet hier aan zijn trekken komen. Vrouwen zijn bereid om voor 'meneer' een 'vuilbak' (r. 25) te zijn: dat opschrijven, in die kale bewoordingen, is een schrijnende (aan)klacht. Het verzoek 'help mij dit station rein te houden' (r. 27) klinkt daarmee vergeleken belachelijk bekrompen. In de laatste regel vraagt de dichter: 'ga nooit weg' (r. 28), wat kan betekenen

Met enkele goed gekozen elementen hangt de dichter een specifiek sfeerbeeld op.

Er wordt met taal gespeeld: in een 'prozaïsche' wereld kunnen achtersten niet 'smilen', in diezelfde 'prozaïsche' wereld zijn het niet de wimpers maar de eigenaressen van die wimpers die u welkom heten.

Dit gedicht verbloemt niet in taal wat in werkelijkheid 'goor' is: 'Zal ik, meneer, een vuilbak voor u zijn?'

De meeste leerlingen hebben nauwelijks enige literaire bagage. Dat is een vaststelling: je kan hen dat niet aanwrijven. Wanneer zij aan zo'n project deelnemen, menen sommigen niettemin, met de charmante, aan hun leeftijd eigen betweterigheid, dat wat zij uit hun mouw schudden van onomstotelijke genialiteit getuigt. Alleen de meest getalenteerden hebben oren naar een betoog over de noodzaak van een metier. De anderen blijven impulsieve oprispingen hardnekkig met poëzie verwarren.

Luuk Gruwez aan Het beschrijf

GARE DU NORD/NOORDSTATION

Welkom in het coole, cleane Brussel.
Hoewel u nu bij Bolivar en Belgacom bent uitgestapt
en dat is de verkeerde kant.
Geen honderd meter achter je: een droom op sporen,
vrijkaart voor een uitverkoren elders.
Ga niet terug en ga niet weg.

Attentie voor de dierbare hamburger,
verorberd door een bedelknaap,
met aan zijn plastic voeten de plastic beker
waarin, nog maar pas, één enkele frank.
U bent nu echt wel aan de juiste kant.

Attentie voor Raoul, de kale kapper,
verslaafd aan het haar dat hij zelf niet meer heeft.
Welkom ook in de *Grande Boucherie*, welgemeend welkom,
bij de lillende pensen en de fricassees.
In alle etalages van het vlees, wees welkom:
La Pompadour of *Blue Lagoon*, *Bar Eden* of *Bar Edelweis*.
Hier heersen de vorstinnen van de Aarschotstraat.
Zij kunnen smilen met hun achtersten, de tedersten,
u straffen met hun naaldhakken, de strengsten.
Maar al hun wimpers heten u van harte welkom.
Prière de ne pas stationner devant les vitrines.
Laissez travailler les filles.

Welkom, mevrouw, meneer, in het gore, blote Brussel.
Zal ik, meneer, een vuilbak voor u zijn?
Vul mij, gebruik mij, misbruik mij, nú,
'*help mij dit station rein te houden, a.u.b.*'
Ga door en kom terug, maar ga nooit weg.

Lut de Block over het ontstaan van het gedicht 'Brussel Noord': "Uit de foto's en het tijdens de wandeling neergepene woordmateriaal werd een algemene indruk gedistilleerd: wij zijn vreemdelingen in eigen (hoofd)stad. De etnische wijken en de hoerenbuurt hadden duidelijk de meeste indruk nagelaten. De opdracht luidde: geef die indruk in taal weer, zonder te vervallen in clichés. Probeer te suggereren en vermijd het benoemen van gevoelens. Geef details om het geheel weer te geven, concentreer op specifieke indrukken.

Deze oefening leidde tot losse woorden en woordgroepen als: mannen in maatpakken, vrouwen van alle leeftijden in de hoerenbuurt, nieuwe en oude matrassen, uitgestald vlees, veel beton en glas, reclameboodschappen in alle kleuren van de regenboog, onpersoonlijke kantoorwijken, toch nog een parkje binnen handbereik, etnische straten, een vliegend tapijt (een kunstwerk?) in de straat, kleurrijke mensen en kleren, een amalgaam van kruidige geuren en talen, een konijn en een drol op het asfalt, de leraar die wafels at, een eerste vlinder, vreemde maar vriendelijke mensen. Hoe moest het nu verder? We kozen tussen een rap-gedicht (zou wel passen bij Brussel Noord) en een sfeergedicht. Het werd een sfeergedicht. Er werd besloten om zoveel mogelijk sfeer en indrukken in het gedicht te stoppen: het vervreemdende, exotische, zakelijke, hoerige, armoedige, geurige, bedwelmende, kunstzinnige, onzinnige. Kortom: Brussel als mozaïek van vele werelden, een Brussel dat al bij al best meevalt en dat bruist van het leven."

VORM

Het gedicht oogt als een massief blok; het is een opeenstapeling van indrukken waarin de lezer zelf zijn weg moet vinden. Daar gaat het trouwens over: over de weg kwijt zijn en er toch nog uitgeraken.

Binnenrijmen: 'regenboog' en 'hoog' (r. 3); 'filet pur' en 'duur' (r. 4; met een echo van 'muurreclame' (r. 2)); 'chair', 'chère' en 'cher' (r. 6-7).

Stafrijmen (alliteraties): 'vlinderende, vliegende' (r. 11); 'bruisende, brusselende' (r. 12).

Ritme: dit is een gedicht dat zich luidop laat lezen. Probeer er de ritmes in te ontdekken (en de plaatsen waar dat ritme stokt).

INHOUD

'Ik raak het noorden kwijt' (r. 1) bevat meteen een speelse verwijzing naar de locatie: Brussel Noord. Helemaal op het eind, in het (laatste) woord 'Oriënt' (r. 12), dat 'Oosten' betekent, heeft de 'ik' het noorden teruggevonden. Dit gedicht gaat over de richting kwijt zijn, over vervreemding dus, en over 'oriëntatie' in een verrassend vreemde omgeving.

Het 'glazen Babel' in r. 2 wijst op de hoge torengebouwen en de veeltalige spraakverwarring. De vreemde (Franse en Arabische) woorden in het gedicht illustreren deze veeltaligheid. De 'maatpakken' zijn de bureaucraten en bedrijfsleiders die in die torengebouwen werken.

Met 'filet pur' (r. 4) doet het vleesthema zijn intrede: 'het vlees is zwak' (r. 5) en 'la chair n'est pas si chère, / mon cher' (r. 6-7) evoceren de verlokkingen van de hoerenbuurt.

Tussen beide zinsneden knauwt de bedelaarshond op een 'afgekloven bot' (r. 6). (Zie hoe de makers van het gedicht het cliché 'bedelaar met hond' omzeilen door het gewoon om te draaien: 'hond met bedelaar' (r. 5).)

Na de kleuren van de 'regenboog' (r. 3) doen in r. 7 de geuren hun intrede. Ze worden duchtig gemengd tot een amalgaam van welriekende en minder welriekende parfums.

Brussel Noord is een exotische buurt. De Arabische woorden 'soek' (r. 1) en 'kebab' (r. 8), en de naam 'Ali' (r. 9) maken dat overduidelijk. Het gevoel van vervreemding wordt veroorzaakt door dit exotische (en verwoord in de uitdrukking 'het noorden kwijt zijn', wat onbedoeld ook wil zeggen: in het zuiden terecht komen). De vervreemding slaat stilaan om in fascinatie, goedkeuring ('niet malcontent' (r. 10)) en een ronduit positieve indruk. De 'ik' wil dit sprookje van 1001 nachten meebeleven ('Ali' (r. 9) en zijn 'vliegende tapijt' (r. 11)). 'Ik vind mezelf / en veel soelaas' (r. 11-12) wil zoveel zeggen als: ik kom thuis in deze omgeving die ik aanvankelijk als vreemd ervoer.

De kracht van dit gedicht zit in de details die een ruimere sfeer oproepen. Waarneming is niet alleen een kwestie van kijken maar ook van luisteren en ruiken. Door intens te observeren tref je meer aan dan je op het eerste gezicht zou vermoeden. Hierdoor voel je je gemakkelijker ergens thuis: je verzint verhalen bij de dingen, die verhalen gaan met elkaar een verband aan, vormen op den duur een weefsel of een vangnet waarin je wordt opgevangen.

Een vlinder in de stad, een vlinder in je buik. Al bij al is Brussel een meevaller. Je bent niet ontevreden, niet malcontent. Niets is verloren, je hebt veel gevonden ('Gevonden voorwerpen' heette dit hele opzet) en je hebt vooral jezelf gevonden in deze bruisende, brusselende hoofdstad. Deze oosters ogende hoofdstad van het westen.

Lut de Block aan Het beschrijf

BRUSSEL NOORD

Ik raak het noorden kwijt en ik verzin een zoek,
een jungle en een glazen Babel. Een muurreclame
als een regenboog en op vier hoog eten de maatpakken
hun boterham. De filet pur is hen te duur. Helaas,
het vlees is zwak. Een hond met bedelaar knauwt
op een afgekloven bot. La chair n'est pas si chère,
mon cher. Gevangen in een geur van klef gebak,
van wak beton, van gember, gasoline, olijf, kebab,
graai ik het wit konijn en Ali van de straat. Ik geef
hen onderdak en vleugels, nestel mij, niet malcontent,
op dit vlinderende, vliegende tapijt. Ik vind mezelf en
veel soelaas in deze bruisende, brusselende Oriënt.

Lut de Block en Michael Bourette, Sam Buekenhout, Hubert Buys, Farid Daoura, Lies Decoster, Jyoti Degroote, Willem de Schryver, Ruth de Smedt, Nicolas Farcy, Karlien Gauderis, Joke Goedeweck, Alexis Grauwels, An Groeninckx, Ben Henkens, Bert Keyaerts, Marjolein Putseys, Barbara Sierens, Gwen van Campenhout, Annelies Vanderlinden, Sara Vandermosten, Ine Verbist, An Vlasselaer, Anne-Cathe Vuylsteke en Deborah Wera (5e Moderne talen-Wiskunde, Heilig Hartcollege Wezembeek-Oppem)

De groep van 'Voorbij de rode lijn' was actief in de buurt van het Noordstation . Er werd gezocht naar frappante namen, opschriften, rondslingerende folders en linguïstisch zwerfvuil. Mensen werden geobserveerd. Gesprekken afgeluisterd. Het materiaal dat de studenten 's ochtends hadden verzameld, werd 's middags verwerkt.

VORM

Dit prozagedicht vertoont bijna nergens de kenmerken van een 'normaal' gedicht: geen versregels, geen rijmen, geen vlaggen-de rechterkantlijn. Het heeft er alle schijn van dat ook al te opvallende alliteraties of binnenrijmen werden vermeden. Enkel de verdeling in strofen (vijf, van min of meer gelijke lengte) strookt met onze traditionele opvatting van poëzie. En natuurlijk ook de meerduidige, associërende, opsommende, multi-interpretabele beelden en woorden.

INHOUD

We maken een wandeling in de omgeving van het Noordstation.

In strofe 1 bevinden we ons in 'De buurt' (r. 1) van het Noordstation. Hier is de 'transitzone' (r. 2): het is al een overgang van hier naar elders. De 'Toren van Parijs' (r. 3) verwijst naar verre horizons. Het exotische is ook aanwezig in de gedaante van 'de Spaanse gids' (r. 5).

'De buurt' is hier, maar ook ginder; dit is Brussel, maar ook niet-Brussel. Hier is niets definitiefs; deze 'transitzone' kan niet méér zijn dan een 'tussenstop' (r. 1). Ook het woord 'werf' (r. 2; ironisch contrasterend met 'Comfort' (r. 2)) verwijst naar dat voorlopige. Hier is alles nog mogelijk: je kunt vertrekken, maar je kan ook hier blijven. De Spaanse gids die haar jasje uittrekt, lijkt iets van die vrijheid en vrijblijvendheid te symboliseren.

In strofe 2 wordt het koord strakker aangespannen. Door de 'maalstroom' in strofe 1 (r. 1) was het al duidelijk dat we onvermijdelijk dichterbij iets minder vrijblijvends zouden komen. Het beeld van de maalstroom brengt uiteraard het beeld voor ogen van de talrijke pendelaars die op gezette tijden door de ingang van het station worden aangezogen. De overgang van strofe 1 is bruusk en contrastrijk. De naam 'De Fabriek' (r. 7) contrasteert met die van het hotel uit r. 2 ('Comfort'). Dit is al een andere wereld: die van waarschuwingen, geboden, gevaren, verboden, verplichtingen en straffen. Gedaan met de vrijheid.

In strofe 3 overschrijden we 'de rode lijn' (r. 12) die de zone van de metro aangeeft. Hier zijn we helemaal overgeleverd aan controle en onvrijheid. In r. 15 komen we in de

Vooruitgangsstraat - de dichter heeft beslist niet zomaar precies die straat gekozen! Uitgerekend dàar is er iemand die zich verzet, die niet wil deelnemen aan de vooruitgang: een man op sandalen met een hond. Hij doet, in weerwil van alle verboden, iets wat zeker niet mag: zijn deken spreiden en gaan liggen.

In strofe 4 zegt de 'ik' tot twee keer toe: 'ik ben veranderd'. Er is sprake van een katharsis: een ommekeer, een moment van inkeer. Het heeft er alle schijn van dat de man met de hond uit strofe 3 hiervoor verantwoordelijk is. In r. 20 staat immers zoveel als: hoewel ik niet van honden houd, ben ik toch veranderd. De man met de hond krijgt de status van boodschapper, hij komt uit een andere wereld dan deze die door de 'Vooruitgangsstraat' en de reclameslogans in de regels 18 en 19 wordt gesymboliseerd. Die wereld is ook een wereld van harde competitie, wat wordt gesuggereerd door het hardlooppelletje, zoals kinderen het spelen: 'Ik doe drie seconden tot aan de poort' (r. 19).

In strofe 5 keren we terug naar het gewone leven. 'Voor de grafkelders' (r. 21) staat nog een 'Garde barrière' (r. 22): het graf is nog niet toegankelijk. Er moet eerst nog geleefd worden. En het leven is precies datgene waar het in strofe 4 om draait: veranderen. En dat is vermoeiend, het droogt je uit: 'Van leven krijg je dorst' (r. 21). Je moet op tijd drinken, ervaringen opdoen, openstaan voor alles. Dat is precies wat in dit gedicht gebeurt. Neem vooralsnog niet 'de tram naar Stille' (Stille is in Brussel een tramhalte), maar 'Verwijder u van de perronboorden' (r. 23).

Sommige plaatsen kan je gedachteloos zo snel mogelijk achter je laten. Maar evengoed kan op die plaatsen een verhevigde waarneming diepgaande ervaringen oproepen. Dingen en mensen, die op zich niets met elkaar te maken hebben, kunnen in een ter plekke ontstaan verhaal worden samengebracht. Ieder kan hier zijn profijt mee doen. De saaiste en lelijkste oorden worden met deugddoende betekenis beladen. Iedereen en alles kan veranderen. Poëzie is, zo bekeken, een grote hulp. Zij kan het leven intensifiëren.

Teksten worden in onze cultuur niet of nauwelijks collectief geschreven. Daarom is het niet vanzelfsprekend om tot een collectief gedicht te komen waarin iedereen zich kan (h)erkennen. Wordt de formule echter op maat van de individuele deelnemers gesneden, en gespreid over verschillende sessies, dan kan het uitgangspunt (teksten monteren op basis van gevonden materiaal) best plezierige resultaten opleveren.

Dirk van Bastelaere aan Het beschrijf

VOORBIJ DE RODE LIJN

De buurt, dat is een tussenstop, een maalstroom voor en na. "Welkom in de transitzone." Hotel Comfort is een werf. Akoestiek, techniek, stabiliteit. De Toren van Parijs. Spiegels, spiegels en ze geven je nooit wat je wil. Hoewel de harde wind tussen gebouwen jakkert, trekt de Spaanse gids haar jasje uit en zit met blote schouders in de zon. De speeltuin is leeg, maar

U wordt gefilmd. Vanuit *De Fabriek* houdt men de wereld in de gaten. Hier woont de waarschuwing, in al haar glorie: *à suivre*, verboden te storten, *beware of pickpockets*, verboden te wateren, op straf van boete, het dragen van een helm is verplicht. U koopt, het milieu betaalt.

Voorbij de rode lijn betreedt u de gecontroleerde zone. Beveiligde deuren. Nabijheidspolitie of blauwe controle? *Pourquoi ce casser la tête?* "Soms blijven ze staan tot de middag." In de Vooruitgangsstraat geeft een man op sandalen zijn hond te drinken. Hij spreidt een deken en gaat liggen in een geur van javel.

De man van de gemeente maait nog altijd het gras, maar ik ben veranderd. Wees talrijk en profiteer: K7 arabes, *How to Belly Dance*, 5 FFFFF. Bel snel. *Ik doe drie seconden tot aan de poort. En gij?* "J'ai horreur de chiens", maar ik ben veranderd.

Van leven krijg je dorst. Voor de grafkelders van het spoorwegmuseum staat de *Garde barrière* uit 1850. Ze zwaait met haar witte vlag. Maar ten teken van wat? Er komt iets aangezongen, het is de tram naar Stille. Verwijder u van de perronboorden.

Dirk van Bastelaere en Nehza Amediane, Mariska Basteleus, Priscilla Becquet, Anneleen Beirnaert, An Bories, Nadia Bouhdide, Tom de Kempeneer, Karen Deraeck, Katrien Devillé, Anja Francois, David Guns, Kimmy Hemelings, Laurence Heyvaert, Leila Vanderhaeghen en Kathleen Vanderstraeten (5e Menswetenschappen, Sint Guido-Instituut Anderlecht)

Wat een toeval! Frank de Crits scharrelt met zijn klas rond in de hal van het Centraal Station, op zoek naar poëtische invallen, en wie lopen ze tegen het lijf? Charlotte Mutsaers! De schrijfster Charlotte Mutsaers, die nog maar net een boek geschreven heeft: 'Zeepijn', een heel poëtisch boek. Een charmante dame is het: breeduit lachend, wat koket met haar rode lippen, haar mooie jasje, handtas en halsdoek. De leerlingen nemen een foto van haar en laten zich bij het schrijven van het gedicht door hun herinnering aan deze aangename verschijning inspireren.

VORM

De structuur van het gedicht is volledig vrij, associërend, freewheelend. Slechts één enkele observatie ligt eraan ten grondslag. Omgevingsfactoren ontbreken. Of het zouden de summier verwijzingen naar het station moeten zijn: 'spoor' in r. 6, 'perron' in r. 7, 'ontspoord' in r. 8 en het laatste woord van het gedicht, 'eindstation'.

In beide strofen is het ingenomen standpunt anders. In strofe 1 zien we de dame; in strofe 2 is een 'ik' aan het woord. Deze standpuntwisseling vindt nogal bruusk plaats.

Het gedicht eindigt als het ware letterlijk, en wel twee keer, in de woorden 'happy end' (r. 10) en 'eindstation' (r. 11). Het eindpunt (het leesteken) op het eind van de laatste regel en meteen van het gedicht, benadrukt dit nog. Zeker omdat elders in het gedicht geen leestekens of hoofdletters worden gebruikt. 'Normaal' gezien, in de grammaticale logica van dit gedicht, zou je dit eindpunt niet verwachten; dat het er wel is, kan dus niet anders dan voortspruiten uit de wens van de dichter om het einde te benadrukken.

INHOUD

Het verloren voorwerp is hier een verloren passagierster, een 'passagère perdue' (titel): een persoon die haar weg zoekt, haar trein heeft gemist, 'het spoor bijster' (r. 6) en 'ontspoord' (r. 8) is. Ze is het laatst gesignaleerd 'op perron twaalf' (r. 7). Voor haar wordt derhalve een opsporingsbericht samengesteld: 'dame van onbepaalde leeftijd...' (r. 1). De persoonsbeschrijving die daarop volgt beperkt zich tot de meest in het oog springende kenmerken: de 'klaprode lippen' (r. 2) en de tas als een 'sporendosje' (r. 3) - de associatie tussen het sporendosje en de klap(roos)rode lippen vindt een verklaring in het feit dat klaprozen sporendosjes hebben, waarin de klaprooszaadjes worden gevormd. De persoonsbeschrijving slaat over in een voort-

borduren op wat we weten over deze persoon. Het is immers Charlotte Mutsaers ('charlotte au chocolat' (r. 4) is wellicht de naam van een snoepje, die opkomt bij het horen van Mutsaers' voornaam). Charlotte Mutsaers heeft het boek 'Zeepijn' geschreven en hoewel de 'pijn' in die titel slaat op pijnbomen (dennen) en mevrouw Mutsaers helemaal niet ziek is, wordt de associatie gemaakt met ziekte: 'zeepijnpatiënte' (r. 5).

Het is niet duidelijk wie in strofe 2 aan het woord komt. Zijn het de auteurs van het gedicht? Of is het Charlotte Mutsaers, zoals de auteurs van het gedicht zich verbeelden dat zij aan het denken is, nu zij heeft moeten vaststellen dat zij 'ontspoord' (r. 8), 'op zoek' (r. 10) en 'verdwaald' (r. 11) is?

Maar wat kan nu de betekenis zijn? Wellicht deze: de auteurs van het gedicht herkennen zichzelf in de schrijfster die zij toevallig ontmoeten. (Er is zelfs enige bewondering merkbaar.) Als dichter zijn zij net als Mutsaers op zoek, ontspoord, verdwaald. Wie immers niet van het rechte pad weet af te wijken, zal nooit op het spoor komen van een 'nieuw verhaal'. Inspiratie is altijd een beetje ontsporen.

Een gedicht kan zich beperken tot één observatie, één gedachte.

Sommige associaties kunnen wat eigenaardig overkomen ('sporendosje', 'zeepijnpatiënte'). Wellicht weet niet iedereen dat Charlotte Mutsaers de auteur is van het boek 'Zeepijn' zodat de constructie 'zeepijnpatiënte' (een neologisme) hen ontgaat.

Interessant aan dit gedicht is de dubbelzinnigheid in het gebruik van de eerste persoon enkelvoud in de tweede strofe. De punten waar je meer dan één richting kan inslaan zijn vaak het boeiendst.

Als dichter heb ik al talloze poëzie-workshops begeleid. Telkens waren die workshops voor geïnteresseerden en enthousiastelingen, dus was de aandacht en de ijver maximaal. De leerlingen in deze workshop waren ook vol aandacht en ijver, wat in dit geval veel minder evident was. De begeleiding en de voorbereiding van de leerkrachten heeft er zeker toe bijgedragen dat alles perfect verliep. Het optreden van de leerlingen op Het Groot Beschrijf (ze waren bijna allemaal aanwezig en dit keer vrijwillig) was een verrassing en zat vol leuke vondsten. Mijn uiteindelijke oordeel is dat dergelijke 'poëtische activiteiten' de beste publiciteit zijn voor poëzie.

Frank de Crits aan Het beschrijf

PASSAGERE PERDUE

dame van onbepaalde leeftijd
klaprote lippen
in bezit van sporendoosje
met charlotte au chocolat
zeepijnpatiënte
is spoor bijster
laatst op perron twaalf

ik ben ontspoord
door een nieuw verhaal
op zoek naar een happy end
verdwaald in mijn eindstation.

Frank de Crits en Jeroen Bollen, Michiel Bral, Kim Carrein, Bavo Claes, Kris Daems, Sophie de Laet, Tom Germyns, Damien Grobet, Sofie Jacobs, Evelyne Justens, Anke Lauwers, Margo Lauwers, Heleen Leysen, Piew Mai Kwok, Goedele Peeters, Joeri van Bouwel en Margot Vingerhoedt (4e Latijn-Wiskunde, H. Pius X-Instituut Antwerpen)

Eddy van Vliet verwerkte in zijn gedicht zoveel mogelijk elementen die de leerlingen hadden verzameld op hun tocht door het Centraal Station: beelden, geuren, geluiden, opschriften... Vooral de vervreemding was hun bijgebleven, zo herinnert hij zich achteraf, en de idee dat het er vroeger in stations wellicht hartelijker moet zijn aan toegegaan.

VORM

Twee strofen, de ene met vragen, de tweede met antwoorden. De vragen in de eerste strofe zijn allemaal waar-vragen. Ze zijn daarenboven bijna allemaal even lang (telkens twee regels, behalve de laatste twee vragen, die allebei een regel in beslag nemen). Daardoor komt er een kadans in het ritme, wat voor een stationsgedicht zeker geen slechte keuze is. Ook de tweede strofe is zeer ritmisch, zij het dat het ritme hier onregelmatiger is. Opvallend zijn de vier erg korte zinnestjes (regels 15, 16, 18 en 19). Ze komen allemaal achterin het gedicht. Het slot krijgt er iets amechtigs door, iets hijgerigs. Als een reiziger die zich heeft moeten haasten om zijn trein te halen.

INHOUD

Strofe 1 roept een ideale wereld op, waarin het spoorwegpersoneel zijn klanten vriendelijk uitwuift, waar mensen je aankomt ter bestemming luidkeels toejuichen, waar een van die mensen 'de geliefde' (r. 7) is, waar de zon schijnt en waar golven verkoeling brengen, waar er tijd is voor vragen en waar een 'oor' 'luistert' (r. 10).

De werkelijkheid van het Centraal Station anno 2000 is evenwel anders. Het licht is kunstlicht ('neonlicht', r. 11), dat de rozen 'blauw' maakt (r. 15) en dus bepaald niet aantrekkelijk oogt. Trouwens, ze ruiken niet goed, de lucht is immers 'dik en muf' (r. 16). 'Plicht' (r. 14) neemt de plaats in van de 'dromen' (r. 13) uit strofe 1. Er is met andere woorden geen vrijheid genoeg om die dromen te realiseren.

Dat aspect van vrijheid lijkt het belangrijkste inhoudelijke element in deze strofe - en meteen in het hele gedicht. Er is sprake van 'de weg die je niet koos' (r. 12): de (reclame-)iconen van neonlicht zetten je op het verkeerde pad. En de vrijheidsgedachte komt ook tot uiting in de omkering in de laatste regel: niet jij neemt de trein, neen, 'De trein heeft je genomen' (r. 19) - de connotatie met 'verkracht', de uiterste onvrijheid, is niet uit de lucht. Je bent in dit raderwerk met andere woorden niet veel meer dan een anoniem, passief schakeltje.

Dat de vensters 'van hun landschappen [werden] beroofd' (r. 17), heeft wellicht iets te maken met het feit dat de trein in Brussel Centraal ondergronds gaat. De reizigers zien dan in de vensters geen groene beemden meer of weidse vergezichten, maar alleen zichzelf en hun medepassagiers. (De totale afwezigheid van daglicht in het ondergrondse Centraal Station is hoe dan ook een beklijvende ervaring.) Het droge 'Opgeruimd staat netjes' in de voorlaatste regel verwijst ironisch, en zelfs wat cynisch, naar de verlatenheid van het station als alle pendelaars naar huis zijn vertrokken.

Dit gedicht gaat over nostalgie en over hoe dat gevoel wordt aangewakkerd door een kille wereld waar voor vrijheid geen plaats meer is.

Het is opvallend dat talloze auteurs, filosofen en dichters de poëtische gave in het kind hebben onderkend en zijn creativiteit hebben teruggevonden bij de dichter. Daudet noemde dichters mensen die zien met de ogen van kinderen, terwijl Stevenson vaststelt dat 'zelfs in het hart van de meest prozaïsche mens heel jong een dichter is gestorven'.

Eddy van Vliet in 'Poëzie: een pleidooi' (1994)

BRUSSEL CENTRAAL

Waar is de stationschef
die je een goede reis wenst?
Waar is de blijde kreet
die aan je bestemming kleeft?
Waar is de zon die je zweet
naar de koele golf drijft?
Waar is de geliefde
die het einddoel deelt?
Waar rest de tijd voor de vraag,
waar is het oor dat luistert?

Iconen van neonlicht wijzen
de weg die je niet koos.
De koffer met dromen
vult zich langzaam met plicht.
De rozen zijn blauw.
De lucht dik en muf. De vensters
werden van hun landschappen beroofd.
Opgeruimd staat netjes.
De trein heeft je genomen.

Eddy van Vliet en Sarah Aerden, Katrien Ballet, Mieke Bijmens, Cassie Collings, Anne-Astrid Coninx, Jessica Czujka, Sophie Daniels, Katrien Eerdeken, Katrien Hoogmartens, Dinny Jans, Natalie Jans, Lize Jeurissen, Gülsah Kapsiz, Hanna Lambregs, Latifa Mansouri, Jelle Martens, Hilde Ooms, Liesbeth Stas, Natacha Stojkoski, Tobias Tataert, Katrien Toelen, Meg van Hoef, Anneleen Vanschoonbeek, Inge Verplancke en Lore Wouters (6e Menswetenschappen, Kindsheid Jesu Hasselt)

Peter Holvoet-Hanssen zwerft met de leerlingen door het Centraal Station (de ondergrondse perons, de trappen, de zalen) en verkent de onmiddellijke omgeving. De groep treft allerlei sporen aan van 'menselijke aanwezigheid' (de behuizing van een dakloze, graffiti op een vuilnisbak, reclameslogans, het opschrift op een herdenkingssteen en nog veel meer).

VORM

Peter Holvoet-Hanssen heeft de gedichtenbundel 'De dwangbuis van Houdini' geschreven. Circusartiest Houdini wist zich uit de strakst aangebonden keurslijven van kettingen en riemen te bevrijden. Het gedicht als keurslijf: uit een strakke vorm komt betekenis vrij. Kan betekenis vrijkomen. Het keurslijfachtige van dit gedicht blijkt meteen bij de eerste aanblik, nog voor we beginnen te lezen. Strakker kan het er bijna niet uitzien. De vorm van het gedicht verwijst naar de inwendige structuur van het gebouw dat er een centrale rol in speelt: het Brusselse Centraal Station. Dit station (dat ook een 'koninklijk salon' bevat, zie titel) is een van de laatste bouwwerken van de belangrijke architect Victor Horta (1861-1947) (r. 10: 'de baron-architect verwekte mij op zijn oude dag'). Op het eind van zijn leven bekeerde Horta, die nochtans zijn faam had opgebouwd met zijn Jugendstil-krullen (r. 11: 'ge-stild'), zich tot de eigentijdse strakke vormgeving (r. 11: 'rationeel en functioneel'). Vandaar de franjeloze rechtlijnigheid van het gedicht. Misschien was het ook de bedoeling van de dichters om met de - uiteraard evenwijdige - regels van gelijke lengte een suggestie van evenwijdige spoorlijnen en perrons op te wekken. Een leuke bijkomstigheid is dat het Centraal Station slechts zes sporen telt; 'spoor 7', het spoor voor 'de blinde sjamaan', bestaat niet!

INHOUD

Het Centraal Station ligt aan de voet van een helling. Op die helling ligt, onder meer, de Kunstberg. De 'Lady Horta' uit de titel is als de geest van Horta, ze waart nog rond over het Centraal Station. Zij is de 'ik-figuur' van het gedicht. Het parkje op de Kunstberg is de tegenspeler (r. 1: 'mijn buurvrouw') van de ik-figuur. De 'ik' zegt dat het park op de Kunstberg op haar neerkijkt. Het ligt inderdaad hoger dan het Centraal Station. Met deze koninklijke lady wordt een sociaal onderscheid aangebracht: verheven versus gewoon en laag. De parallel met het geografisch onderscheid (het hoge park versus het laag gelegen station) is omgekeerd. Waarom dat zo is, zal later blijken.

De tegenstellingen in de titel en de eerste regel trekken het gedicht op gang. In r. 2 komen er nog enkele bij: 'fontein zonder water'; duiven eten, thuislozen niet. In de loop van het gedicht worden deze aanvankelijk strakke tegenstellingen genuanceerd. De meest in het oog springende vervaging van een tegenstelling is deze: de 'grandeur' van het station van waaruit 'lady Horta' spreekt, wordt in de laatste regel bezoedeld door

de in r. 4 ('urinehoek') al aangekondigde pis: 'pist tegen mijn grandeur' (r. 18). Overigens staat het al in r. 7 van de eerste strofe: 'ik ben een diva van schoonheid en waardigheid beroofd'. En bij dat alles komt het gegeven dat het sociaal 'verhevende' zich op het geografisch laagste niveau bevindt.

In r. 12 staat in dit verband iets belangrijks: 'centrale mierenmarkt vol contrasten'. Waar heel veel contrasten samenkomen, ontstaat een grijs zonder onderscheidingen, een chaotische wirwar. Dit gedicht wil dat aantonen: je begint te kijken, je ziet (en hoort en ruikt) automatisch tegenstellingen omdat je op die manier denkt, maar op den duur wemelt alles door elkaar. De werkelijkheid is niet zo een- of tweeduidig zoals ons verstand en onze waarneming het misschien zouden wensen.

Uiteindelijk gaat dit gedicht natuurlijk over het leven. Het leven is veel minder eenduidig dan het zich soms aandient. Goed en slecht / mooi en vuil zijn niet altijd duidelijk van elkaar te onderscheiden. Het leven kan niet verhinderen dat de orde van het park wordt doorbroken door de tag 'MAD' op een 'vuilbak'. Onder de oppervlakte ('onder de grond') gisten heel wat mogelijke betekenissen (de stoom die daarbij vrijkomt komt door de roosters naar boven). Maar bij dat alles geldt toch: precies deze chaotische wirwar is vitaal en boeiend.

Er is aan het leven nog iets anders: het leven is altijd ook tijd. 'HET IS TIJD' (r. 6). Het leven is altijd ook een richting, een stromen. De treinen die het station uitrijden hebben een richting. Het leven is altijd verlangen en pogen om dat verlangen in te willigen. De zinsnede 'FEU DE GLACE' (van een reclameaffiche geplukt) vervult in dit opzicht een belangrijke rol. 'FEU' kan doen denken aan coup de foudre. 'GLACE' staat dan weer voor het kille van de onvermijdelijke ontgoocheling.

Wat rest dan nog? Het vertrek. Naar huis voor de forens, naar 'ergens' voor de lezer van het gedicht. Op de kadans van de laatste regel (r. 18) stapt de lezer uit het gedicht.

Dit gedicht heeft een bewust gekozen vorm, ademt toch ruimte en zegt iets over het leven.

Het bestaat grotendeels uit een opsomming van gelijkwaardige details, die elk op zich en in combinatie met elkaar niet letterlijk te nemen zijn en die op die manier een wereld oproepen. Het komt er op aan niet onmiddellijk alles te willen gezegd zien; je moet de details laten spreken, je laten intrigeren. Het gebruik van meer dan één zintuig is daarbij aangewezen. Wie geïntrigeerd is, herleest - en wie herleest, laat het gedicht werken en kan aan de hand van het gedicht een inwendige reis maken: EVASION.

Hoewel jongeren vaak zelf poëzie (blijven) schrijven, haken ook velen af. Associaties: zoutloos, ver-van-mijn-bed-show, ... Dit project liet zien dat poëzie als muziek bij het leven hoort, alle uitersten inclusief. Het station was een ideale microkosmos, een dankbaar uitgangspunt om de blik te verruimen vanaf het ontstaansproces en de zoektocht tot het uiteindelijke resultaat.

Peter Holvoet-Hanssen aan Het beschrijft

LADY HORTA (vanuit het koninklijk salon)

Mijn buurvrouw, Het Park Getooid Met Geurige Viooltjes, kijkt op mij neer met fonteinën zonder water - haar dikke duiven krijgen eten, thuislozen niet 3 stenen kinderen dansen om geroezemoes van megabiercans te verdoezelen de hemel is lusteloos, poetst geen postkoets; een vuilbak is MAD - urinehoek stoom stijgt uit de roosters, stenen schuiven van mekaar: goed / mooi wordt slecht / vuil - HET IS TIJD: ik zuig je naar beneden, kom door de zonnepoort in mijn vangarmen, ik ben een diva van schoonheid en waardigheid beroofd

Je zag een wasmand op wieltjes - kleerkast - en niet de ridder zonder hoofd dank u dat ik, weggestopt onder de grond, hier tot de reizigers spreken mag nu kom ik goed op dreef; de baron-architect verwekte mij op zijn oude dag zijn jeugd was gestild, klassiek - heeft mij rationeel en functioneel gemaakt stadshart gekraakt voor centrale mierenmarkt vol contrasten, FEU DE GLACE 6 sporen, 60 meter breed: toch voel ik mij als vergeelde reclame gepasseerd spoor 7 is voor de blinde sjamaan, *voor de 3012 spoorwegmannen gevallen voor het vaderland*, en voor wie niet meer kan meelopen, zal ik statig razen

Hoor mijn ingewanden rommelen, het tandeloos geknars; zie het vuil dat uit de muren kruipt - Brussel heeft geen schutspatroom maar een drankprobleem pist tegen mijn grandeur terwijl de geur van treinen verdwijnt voor EVASION

Peter Holvoet-Hanssen en Mike Addae, Michelle Bernaerd, Kelly Callens, Marijke de Bleeye, Frederiek de Lille, Maïté de Smedt, Stefan Huysman, Valerie Joliet, Stefanie Lambrecht en Emilie van Hyfte (6 Kantoor, P.H.T.I. Gent)

Door een misverstand heeft Erik Spinoy de afspraak met zijn leerlingen gemist. Gevolg was dat zijn klas het Zuidstation en de wijde omgeving alleen heeft verkend. Nadien is de dichter naar het college in Antwerpen getrokken om het gedicht, op basis van de opgedane indrukken en fotomateriaal, in elkaar te steken. De leerlingen hadden uiteenlopende 'gevonden voorwerpen' genoteerd: 'glanzende marmeren vloer', 'paasversiering', 'muzak', 'kapotte wasmachines' en 'bleekwater'. Het gedicht lijkt aan de hand van deze elementen een sfeerbeeld te willen oproepen, maar het is ook meer...

Erik Spinoy was op zijn beurt onder de indruk van zijn bezoek aan het college waar, nota bene, ooit Paul van Ostaijen werd weggejaagd. Het schoolgebouw leek hem iets te openbaren over het feit dat de leerlingen blijkbaar geschokt hadden gereageerd op wat zij te Brussel Zuid te zien hadden gekregen. Of althans in de onmiddellijke omgeving van het nieuwe SST-station met al zijn glitter en vertoon van techniek: de bouwwerf rondom, de volksbuurten, de opeenhoping van verval en bederf. Het gedicht is dan ook vanuit deze contrastervaring ontstaan.

VORM

ABBA-vorm in de strofen: 2-regelig / 8-regelig / 8-regelig / 2-regelig. In strofe 2 en 3 worden de twee tegengestelde werelden ontwikkeld: de glamour-wereld van technisch vertoon en commercie binnen in het station, met zijn valse gezelligheid; de stoffige en smerige werkelijkheid buiten het station, met haar echte verschrikking.

Strofen 2 en 3 worden met mekaar gecontrasteerd door het punt na 'valuta'. Dit in tegenstelling tot de eerste twee en de laatste twee strofen die gewoon in elkaar overlopen. Op dit punt scharniert het gedicht.

De eerste en de laatste strofe gaan, als een proloog en een epi-loog, met elkaar een spel aan van tegenstellingen en omkeringen: 'stilstand' en 'geen ommekeer' staan tegenover 'draait om en om'; 'dit glanzend, flitsend lichaam' staat tegenover 'drol'; 'de stilstand [...] / blijkt finaal' staat tegenover 'wacht lang / voor rood' (het zal groen worden en de stilstand is dus niet finaal); 'Geen [...] huis' verwijst dan weer naar 'Geen sleutel'... Deze interacties flitsen over de twee grote strofen heen en weer als elektrische ontladingen tussen twee polen (denk aan 'de zwakstroom' in r. 10); ze verlichten de twee langere strofen die, zonder de twee kortere, wellicht te zwaar zouden wegen.

Strofe 3 brengt de ontuchtering ('Hard' en 'ontzet' (r. 11)): eens terug buiten knipperen de ogen tegen het echte licht, het daglicht. Hier zijn de geuren onaangenamer en is de sfeer bedomp-ter: 'stof en vuilnis' (r. 13), 'pis en rottend fruit', 'graffiti' en 'grijsheid' (r. 14). Na deze koude douche zoomen we in op de vrouw, hoe zij er uitziet, wie zij is: 'gevels bladderen zoals zij' (r. 15). Met andere woorden, hier wordt een ouder wordende vrouw ten tonele gevoerd, die het verval van haar lichaam met 'schmink' (r. 16) probeert te lijf te gaan. In de laatste strofe zien we nog hoe ze met haar 'laars' (r. 19) stomweg in een drol trapt. De vrouw wordt fragmentarisch (en zeer filmisch) in beeld gebracht. Haar verval correspondeert met wat ze om zich heen waarneemt.

Het contrast tussen strofe 2 en 3, en het elektriserende spel over en weer tussen de strofen 1 en 4 genereren een klein drama van eenzaamheid, verlatenheid en verval. De ondertoon is pessimistisch. 'Geen sleutel. Welk adres?' in de laatste regel laat, samen met 'Geen man of huis' (r. 2) aan duidelijkheid niets te wensen over. Er is 'geen ommekeer // [...] denkbaar' (r. 2-3), ondanks het beloftevolle 'teken' (r. 12) dat sommigen mis-schien in de 'toren' (r. 11) zien.

INHOUD

In strofe 2 is 'Een huis / toch maar, voor even' (r. 6-7) de cruciale wending. De vrouwelijke hoofdpersoon die uit het 'glanzend, flitsend lichaam' (r. 1) is gestapt, uit de trein dus, vindt in dit verhaal - want dat is dit gedicht - tijdelijk wat huiselijkheid in de lokkende bekoorlijkheden van de winkelgalerij. Zij wordt meegesleurd (letterlijk: wielen gaan 'met haar aan de haal' (r. 4)) in een orgie van klatergoud en nepwarmte: 'glimmend' (r. 5), 'neon' (r. 6), 'Heet stralen spots' (r. 7), 'suikergoed', 'gouden' en 'blinken' (r. 8).

Dit gedicht is behalve een sfeerschepping ook een (klein) verhaal met een pessimistische ondertoon. De filmische benadering versterkt dit verhalende karakter.

De structuur is symmetrisch opgetrokken bovenop een tegenstelling. De eenheid van het gedicht ontstaat onder meer door het voor- en achteraan plaatsen van naar elkaar verwijzende elementen.

Het werken in klasverband vind ik overigens uitstekend. Ik vind niet dat je ervoor moet kiezen om alleen met een paar happy few, een paar selecte geïnteresseerden te werken. Dan krijg je weer de idee (inzonderheid bij de anderen) dat dichten iets elitairs is, of juist alleen maar voor kneusjes en Schöngelster.

Erik Spinoy aan Het beschrijf

BRUSSEL ZUID

De stilstand van dit glanzend, flitsend lichaam
blijkt finaal. Geen man of huis, geen ommekeer

is denkbaar. Laarzen drentelend in gewirwar
tot de wielen met haar aan de haal gaan over
glimmend marmer en langs stalen balken. Dan
met een stenen buis de buik van neon in. Een huis
toch maar, voor even. Tocht waait de geuren aan
van olie, bleekwater, beslag. Heet stralen spots,
muziek is suikergoed en gouden wikkels blinken
in het oog, de zwakstroom van valuta.

Hard daglicht, dat ontzet. De toren moet
een teken zijn en ook dit heldere water.
Een hand weegt op haar mond van stof en vuilnis,
pis en rottend fruit. Graffiti lopen uit in grijsheid
en de gevels bladderen zoals zij. Een zware hand
wrijft schmink als met een theedoek van haar ogen,
lippen, wang. Omhelsd door haveloosheid, getoeter, bedelen
steengruis, opgebroken tegels, dode wasmachines

strandt zij hier. De laars vertrappt een drol, wacht lang
voor rood, draait om en om. Geen sleutel. Welk adres?

Erik Spinoy en René Broens, Matthew Convents, Tom Depuydt, Emmanuel de Ridder, Quinten Devreker, Patrick Dewachter, Carl Gillebert, Harold Guisset, Erik Haazen, Laurent Hoornaert, Didier Koster, Sündus Madhloom, Niels Moens, Erwin Monstrey, Olaf Muliawan, Karel Mycke, Michaël van Damme, Johan van Dessel en Gilles van Roye (5e Wetenschappen-Wiskunde, Onze-Lieve-Vrouwecollege Antwerpen)

Koen Stassijns en de jongeren treffen naast een zitbank in het Zuidstation een fotostrip aan: vier pasfoto's uit een pasfotomachine. We zien het aangezicht van een Aziatische vrouw. Op het eerste fotootje - ze was er nog niet helemaal klaar voor - zijn haar ogen half dicht. Op het tweede kijkt ze ernstig. Op foto's drie en vier verschijnt er iets van een glimlach op haar gelaat. Het contrast met de eerste foto is groot. De band tussen de fotostrip, achtergelaten of verloren, en de reële persoon is niet meer te achterhalen. De fotostrip wordt een symbool van het identiteitsloze.

Terwijl de meeste andere gedichten in deze reeks een algemeen beeld schetsen door een groot aantal indrukken met elkaar te combineren, wordt hier één detail uitvergroet - maar het resultaat is vergelijkbaar: ook hier is het thema vervreemding.

VORM

Onmiddellijk, en vooral door toedoen van de anderstalige en cursief gezette versregels die op een uitroepteken eindigen, valt op dat het gedicht in een strakke vorm is gegoten. Het telt drie delen, die telkens bestaan uit de volgende structuur: citaat / strofe die een tegenstelling bevat / vraag als refrain. Uitroeptekens en vraagtekens geven de kadans aan.

De herhaling zit niet alleen in de structuur van het gedicht, maar ook in de driemaal terugkerende formule [kleur op kleur]: 'rood op wit' (r. 2), 'wit op rood' (r. 9) en 'zwart op wit' (r. 18; overigens een herhaling van de titel).

Het inhoudelijke effect van deze herhalingen is: dreiging. Het gedicht ademt een onheilspellende sfeer.

INHOUD

Het kan niet anders of het opvallende kenmerk van de (bedreigende) herhaling staat in functie van de inhoud. Wat zijn de dreigingen in een station of, ruimer, in de grootstad? Bijvoorbeeld voor een - naar alle waarschijnlijkheid-Filippijnse vrouw die blijkbaar bezig is met haar papieren - waarom anders heeft zij de pasfoto's nodig? En zegt die herhaling (en het feit dat er vier foto's zijn) misschien ook iets over de bureaucratische molen waar deze vrouw, en samen met haar talloze vluchtelingen, doorheen moet?

Communicatie en vreedzaam samenleven zijn cruciaal in onze omgang met vreemdelingen. Beide komen aan bod in de twee tegenstellingen die worden uitgewerkt in de strofen 1 en 3. In strofe 1 contrasteren de vier vernielde telefoons met de

belofte van onbeperkte communicatie op de affiche. (Let op het verrijkende betekenisverband 'babykloon' - 'cellen': het klonen heeft iets met celbiologie te maken). In strofe 3 contrasteert de dode duif met de belofte van vrede, gesymboliseerd door de vredesduif.

De tragiek van het hele verhaal, opgeroepen door die achtergelaten fotostrip, steekt in de tegenstelling die in strofe 5 wordt uitgewerkt. De verleidelijke lach van de Filippijnse contrasteert met haar identiteitsloosheid - en precies die doet haar verleidelijkheid meteen teniet: wij willen slechts worden verleid door iemand die een identiteit heeft.

Tragisch is ook dat telkens de voorwaarden voor een oplossing van het opgeroepen probleem voor het grijpen lijken: de telefoons die, als ze niet zouden vernield zijn, zouden kunnen bijdragen tot de communicatie; de dode duif die 'omgeven' is 'met wat ze nodig heeft om te leven'; de door de lach weergegeven goede wil van de Filippijnse om zich een identiteit aan te meten.

Het gedicht verwijst, inhoudelijk, naar de problematiek van de illegale vreemdelingen en de papierlozen en heeft dus een lading van maatschappelijk engagement.

Sommige gedichten trachten vanuit een klein detail een hele wereld op te roepen (in casu een wereld van tragiek en onmacht). Formele eigenschappen (in casu herhaling) dragen bij tot de sfeer.

Dit project gaf mij een bijzondere voldoening. Ik heb door lezingen te geven vrij veel ervaring in het werken met jongeren. Maar ik ben ervan overtuigd dat je liefde voor literatuur en poëzie beter kunt opwekken als je de jonge mensen betreft bij het creatief schrijfsproces. Je doet hen dingen ontdekken die ze niet in zichzelf hadden vermoed. Ik ben daarom ook van mening dat de jongeren het gedicht werkelijk zelf moeten maken, omdat ze tot meer in staat zijn dan enkel een idee of een woord aandragen. Pas dan - als je hen helemaal au sérieux neemt als potentiële dichters - is zo'n project volgens mij geslaagd.

Koen Stassijns aan Het beschrijf

ZWART OP WIT

“Communiquer c’est essentiel!”

mailt een babykloon rood op wit
naar de wereld. Onder de billboard
zijn vier telefoons uit hun cellen gerukt.

Waarom dromen als buiten
de realiteit op je wacht?

“Don’t just sit there!”

Aan de overkant van het plein
pronkt op een fresco wit op rood
een vredesduif met een tak in de bek.
Daarvoor ligt een dode duif, omgeven
met wat ze nodig heeft om te leven.

Waarom dromen als buiten
de realiteit op je wacht?

“Shit happens!”

Naast een bank lacht een Filippijnse
ons viermaal verleidelijk toe.
Fotostrip. Zwart op wit.
Haar identiteit is ze kwijt.

Waarom dromen als buiten
de realiteit op je wacht?

Koen Stassijns en Sebastien Craps, Frédéric de Dobbeleer, Olivier Guns, Omar Lamrani, Rexford Lawrence, Kamelia Lazimi, Elke Vandermot, Iris van de Zandschulp, Julie van Overstraeten en Luc Verbrugge (5e Humaniora, Sint Guido-Instituut Anderlecht)

Miriam Van hee en de jongeren lieten zich bij het schrijven van dit gedicht onder meer inspireren door een stapeltje foto's dat de leerlingen maakten van het Zuidstation en de omgeving van het Zuidstation. Een van die foto's toont enkele kinderen die voetbal spelen op een onderkomen pleintje. Tegen de muur zijn een doel, twee vlaggen en een scorebord geschilderd. Een andere foto toont de cleane, sterk met de stoffige omgeving contrasterende glazen Zuidertoren. Op twee foto's is een felle lichtweerkaatsing te zien. Er zijn foto's van een beslijkt trottoir en van spoorbiels.

VORM

Strofe 1 begint met een vraag, strofe 2 bestaat volledig uit vragen. Al deze vragen samen zorgen voor een sfeer van verwondering en openheid.

De regels van strofe 1 zijn als het ware aan elkaar vastgeketend:

- 'vinden' en 'verloren' contrasteren (r. 1);
- 'verloren' contrasteert door toedoen van zijn andere betekenis met 'gewonnen' in r. 2;
- 'hoge muren' (r. 2) verwijst naar 'rijst' en 'toren' in r. 3;
- 'gewonde' (r. 4) echoot 'gewonnen' (r. 2);
- de 'zwerfers' van r. 5 contrasteren, vrij evident, met de 'mannen in een pak' (r. 6).

In strofe 1 wordt vooral een visueel beeld gegeven van de omgeving. Hier werken blijkbaar de foto's sterk door. Strofe 3 suggereert een sfeer en vervolledigt het antwoord op de vragen die in het begin van strofe 1 en in strofe 2 worden gesteld.

INHOUD

Na de vijf regels (2 tot en met 6) die iets zeggen over hoe de plaats eruitziet, komt de 'we' uit r. 1 weer naar voren met iets wat een antwoord lijkt op de vraag in r. 1: 'We wachten samen op de trein / die ons naar huis zal brengen' (r. 7-8). Bij de lezer ontstaat automatisch de gedachte dat dat 'huis' iets te maken moet hebben met het vinden van 'wat ooit verloren was' (r. 1).

De vragen in strofe 2 over de mussen en de zalmen benadrukken het specifieke van de mens als het wezen dat met verlies en zoeken en geborgenheid en 'leegte' (r. 15) te maken krijgt. Het beeld van de zalmen is ingegeven door de vergelijking van

de mensenstroom op de perrons met een school vissen. Door de mens als soort te benaderen, naast vogels en vissen, krijgt het gedicht een veel ruimer, ja welhaast universeel karakter. Dit kenmerkt veel poëzie: vanuit het detail iets te zeggen over het zeer algemene.

Het overheersende gevoel in het antwoord dat strofe 3 brengt op de vragen is: weemoed om wat voorbijgaat. De lichtinval die ons treft is kortstondig; de trein blijft niet staan. Het enjambement 'strelen / en omarmen' (r. 12-13) is bijzonder expressief; hier lijken wij eventjes troost te vinden in deze desolate omgeving. 'Even', zegt de dichteres inderdaad, 'zien wij / licht' (r. 13-14), maar dan is er weer 'leegte' (r. 15), en 'stilte' (r. 16). De troost is van voorbijgaande aard; vragen blijven onbeantwoord; we vinden nooit 'wat ooit verloren was' (r. 1). De trein (misschien wel deze waarop wij samen wachtten en die ons naar huis, naar de geborgenheid die we in dit station niet vinden, moest brengen) rijdt voorbij. Dat betekent dat het wachten nog niet voorbij is. En dat niet alle vragen beantwoord zijn of kunnen worden.

Alle substantieven in het gedicht 'bedacht' de dichteres samen met de leerlingen maar zij beseft dat in het gedicht haar eigen toon doorklinkt. Zij leerde aan dat ritme belangrijk is, dat je weemoed misschien nog het best kunt oproepen door vragen te stellen, dat je moet vermijden te ernstig of te sentimenteel te worden en vooral: dat je gevoelens moet proberen te suggereren, je mag ze zeker niet bij naam noemen.

Ik ben niet ontevreden over het resultaat, de laatste strofe vind ik het mooist [...] Ik heb geprobeerd zoveel mogelijk vondsten van de jongens en meisjes te verwerken [...] Allicht zal er wel iemand zijn die mijn hand hier en daar zal herkennen. Maar ja, daarom precies hebben ze ook dichters uitgenodigd. Jullie krijgen het laatste woord. Als iemand vindt dat ik zijn of haar vondst misbruikt heb, laat het weten en verander het. Het gedicht is vooral van jullie.

Miriam Van hee aan de leerlingen van het Sint-Gabriëlcollege (Boechout)

Waar vinden we wat ooit verloren was?
Op een gewonnen plein tussen hoge muren
spelen kinderen. Er rijst een nieuwe toren
uit het stof van de gewonde stad.
In het station lopen zwervers rond
en mannen in een pak.
We wachten samen op de trein
die ons naar huis zal brengen.

Maar wat is samenzijn? Hoe weten mussen
waar hun nest gedijen zal? Vinden zalmen
hun geboorteplaats terug?

Verdwaalde stemmen strelen
en omarmen ons. Even zien wij
licht zoals het op de foto's valt
en in de leegte, wanneer de trein
voorbijrijdt en de stilte volgt.

Miriam Van hee en Vincent Aertgeerts, Sten Albertijn, Evi Andries, Ben Baccaert, Karen Bernaerts, Gie Bogaert, Maarten Bresseleers, Christophe Bruyninckx, Wim Claessens, Benjamin de Groef, Stefaan Janssens, Tom Leers, Tim Leysen, Jeroen Meulemans, Bert Moens, An Poelmans, Stijn Somers, Wouter Struyf, Gunther Switsers, Yves Temmerman, David van den brande, Hanne vande Sompele, Jef van der Borgh, Tom van Looveren, Karoline van Sprundel en Koen Vermeiren (5e Wiskunde-Wetenschappen, Sint-Gabriëlcollege Boechout)

Biografische gegevens

Lut de Block (Hamme, 28.12.1952)

Publiceerde de dichtbundels 'Vader' (1984), 'Landziek' (1988) en 'Entre deux mers' (1997). En proza: 'Huizen van gras' (1993).

Haar werk is voornamelijk autobiografisch en verwant aan het neorealisme. Zij schrijft een erg gecondenseerde poëzie.

Dirk van Bastelaere (Sint-Niklaas, 23.10.1960)

Zijn poëziedebuut 'Vijf jaar' (1984) kreeg de prijs voor het beste debuut in Vlaanderen (1985). Van Bastelaere wordt beschouwd als een van de belangrijkste jonge Vlaamse dichters. Zijn poëzie is complex en meerdudig en bevat vele verwijzingen naar andere kunst en literatuur.

Hij publiceerde tot nu toe 5 dichtbundels waaronder 'Porschlegel en andere gedichten' (1988) en 'Diep in Amerika' (1994) de bekendste zijn.

Frank de Crits (Oudenaarde, 24.12.1942)

Woont sinds 1960 in Brussel en schreef ettelijke gedichten over die stad. Is ook vertaler van Macedonische en Franstalige Belgische poëzie en schreef teksten voor Johan Verminnen. Publiceerde met mondjesmaat zes dichtbundels waarvan '33 werkwoorden en andere miezerigheden' (1976), 'Schrijnwerk' (1986) en 'Met Chinese inkt' (1998).

Luuk Gruwez (Kortrijk, 09.08.1953)

Debuteerde in 1973 met de bundel 'Stofzuigergedichten'. Hij is een van de belangrijkste en meest gewaardeerde vertegenwoordigers van de nieuwe romantiek. Hij mengt melancholie met een zekere ironie, de grondtoon van zijn poëzie. 'Dikke mensen' (1990), 'Vuile manieren' (1994) en 'Dieven en geliefden' (2000) zijn zijn meest recente bundels. Hij schreef ook proza: 'Het bal van opa Bing' (1994).

Erik Spinoy (Aalst, 22. 05.1960)

Schrijft intellectualistische, niet steeds toegankelijke poëzie met veel verwijzingen naar kunst en literatuur en een grote aandacht voor vorm, structuur en taal. Publiceerde o.a. 'De jagers in de sneeuw' (1986) 'Susette' (1990) en 'Fratsen' (1993).

Peter Holvoet-Hanssen (Merksem, 12.04.1960)

In 1998 publiceerde hij 'Dwangbuis van Houdini', een bundel perfectionistisch geschreven verzen, overlopend van fantasie en zoekend naar een harmonisch geheel waarin humor en ontroering een belangrijke rol spelen. Onmiddellijk volgde daarop zijn tweede bundel 'Strombolicchio', dat eigenlijk zijn debuut had moeten worden.

Koen Stassijns (Ninove, 18.09.1953)

Hij debuteerde met 'Aanmaaktwijgen van een vuur' (1988). Vooral de 35 heldere, klassieke sonnetten in zijn derde bundel 'Paard van glas' (1993) maakten indruk. Daarnaast publiceerde hij nog 'De vergeethoek van de slaap' (1990). Hij is tevens een meer dan verdienstelijke bloemlezer en vertaler. 'De mooiste van altijd' (1999) is een bloemlezing wereldpoëzie van zijn hand.

Eddy van Vliet (Antwerpen, 11.09.1942)

Belangrijke thema's in het poëtische werk van Van Vliet zijn: jeugdervaringen, met name het vertrek van zijn vader, liefde, erotiek, verraad en het verstrijken van de tijd. Zij worden door de dichter op een bovenpersoonlijk vlak gesteld door een toenemende abstractie en afstandelijkheid. Hij publiceerde o.a. de bundels 'Glazen' (1979), 'Jaren na maart' (1983), 'De binnenplaats' (1987) waarvoor hij in 1989 de Driejaarlijkse Staatsprijs voor Poëzie kreeg, 'De toekomstige dief' (1991) en 'Zoals in een fresco de kleur' (1996).

Miriam Van hee (Gent, 11.09.1952)

De nieuw-romantische bundel 'Het karige maal' (1978) werd gekarakteriseerd door de emotievolle verwoording van verlangen, hoop en desillusie. De dichteres, die ondertussen de Staatsprijs voor Poëzie kreeg, registreert de alledaagse werkelijkheid en berust in tegenslag en vergankelijkheid. Enkele bundels: 'Ingesneeuwd' (1984), 'Winterhard' (1988) en 'Het verband tussen de dagen - Gedichten 1978 - 1996' (1998).